

Wat is evangelisch?

Een onderzoek naar de kenmerken van een geloofsbeleving

Dr. A.S.L. Woudenberg

Naar aanleiding van mijn recensie van Smouters ‘Herstelwerk’ kwamen er reacties en gesprekken in de trant van “maar wat is volgens u het kenmerk van de evangelische beweging?” Daartoe uitgenodigd wil ik daar graag op ingaan mede ook omdat de doop onlangs weer opdook in de kerkelijke discussie en omdat de pinksterbeweging honderd jaar bestaat. Dit laatste roept de vraag op wat het verschil is tussen de evangelische en de pinksterbeweging. Mijn methode is die van de observatie – laten we zeggen een soort fenomenologie van de geloofsbeleving. Ik ga dus niet uit van allerlei officiële documenten, maar taxeer wat ik om me heen zie. Naar aanleiding daarvan trek ik lijnen en maak ik kanttekeningen waarin ook de persoonlijke noot zal doorklinken.

In de eerste plaats neem ik waar dat er in de evangelische beweging veel over Jezus gesproken wordt. Jezus leeft! Wij moeten ons hart aan Jezus geven. Er is klaarblijkelijk een soort trinitarische dynamiek in de geloofsbeleving. Confessionelen spreken bij voorkeur over de Here God (bijv. het theocentrisme van de Nederlandse Geloofsbelijdenis), evangelischen zetten de gemeenschap met Jezus Christus voorop (christologie) en charismatischen richten zich bovenal op de doorwerking van de Heilige Geest (pneumatologie). Natuurlijk wordt zo’n stereotypie terstond door de feiten gelogenstraft want iemand uit de evangelische beweging zal onmiddellijk zeggen: “We hebben Christus niet anders dan door de Geest.” En een charismaticus zal zeggen: “Het is toch de Geest van Christus!” En dat is ook zo! Maar toch neem ik steeds die gerichtheid waar en die blijft niet zonder theologische consequenties. Dat intrigeert mij. Zelf heb ik dan altijd de neiging om mij te verdiepen in dat geheimenis van de drie-eenheid, dat zo diep is en zo slecht begrepen wordt, maar intussen toch het meest wezenlijk is voor het christelijk geloof. Ik wil dit geheimenis niet doorgronden, maar wel aanbidden. Dat kleurt sterk de beleving van mijn geloof.

Een tweede observatie is die van de omgang met de bijbel. Evangelische christenen gebruiken heel vaak het woord *bijbels*. Ze zijn een bepaalde mening toegedaan omdat het *bijbels* is. Ik zal een voorbeeld noemen. Er wordt tegenwoordig bij voorkeur gesproken over *discipelschap* en de klassieke term *navolging van Christus* horen we steeds minder vaak. Eigenlijk is dat vreemd. Het zal duidelijk zijn, dat wij levenslang in de schoolbanken zitten bij onze leermeester Jezus. Maar Hijzelf is het die ons verheft boven dat ‘discipelschap’ (discipel = leerling). Jezus maakt ons tot zijn *medewerkers*. Hij zendt ons uit en we worden gezonden (apostelen) die spreken en handelen in zijn volmacht. Het woord *navolging* geeft ruimte aan die volmacht. Jezus zegt zelfs: Jullie zullen nog grotere dingen doen... (Joh. 14:12) Daarom blijven we niet steken in discipelschap als waren we nog onmondig, maar streven ernaar om navolgers te worden. Wie altijd benadrukt dat het bijbels moet, loopt het gevaar om de vertaalslag te missen die altijd nodig blijft. Dat is wat we in de theologie hermeneutiek noemen.¹ Het gaat er niet om dat we het bijbels doen, maar dat we het christelijk doen. Het lijkt erop dat de schriftopvatting van evangelische christenen nogal massief is en te weinig rekening houdt met het feit dat we een zeer oud boek in handen houden. Er moet steeds een brug gebouwd worden naar nu. Dat is moeizaam en nauwgezet werk. Vertaalwerk – niet alleen waar het gaat om letters en woorden, maar veel méér nog waar het gaat om cultuur en

¹ Hermes was in Griekenland de boodschapper van de goden. Hermeneutiek is de kunst om een boodschap te vertalen naar onze eigen tijd toe. Wie dat vergeet vervalt in de fout van het fundamentalisme.

denkwereld.²

Evangelischen hebben een sterke concentratie op het persoonlijke geloof en het geloof in een persoonlijke God. Ongetwijfeld raken we hiermee aan de kern van het geloof: de God van Psalm 139 die ons kent en doorgrondt. God die ons bij onze naam geroepen heeft! Hoe zouden wij liederen van geloofsvertrouwen kunnen zingen als God ons niet persoonlijk tegemoetkomt. Hoe zouden we kunnen bidden als er niet geluisterd wordt. Onze roep om hulp zou wegsterven in een oneindig heelal. Hoe zou er troost kunnen zijn als er geen ontferming is. Twijfel op dit punt wordt in evangelische kring veelal beoordeeld als een gebrek aan kinderlijk vertrouwen. Toch liggen de zaken niet zo eenvoudig. De moderne mens kan niet meer ongecompliceerd geloven in een persoonlijke God. Dit – wat we dan noemen ‘theïsme’ – is in de crisis geraakt. Dat blijkt alleen al uit de interviews van Peter Henk Steenhuis met bekende Nederlanders in Trouw.³ Er is méér nodig waar het gaat om ons Godsbeeld. Wij moeten bedenken dat God altijd groter (semper maior) is dan onze voorstelling van Hem. Dientengevolge kan onze voorstelling van Hem ook alleen symbolisch zijn. Als God in de bijbel voorgesteld wordt als Vader, Herder, Koning, verterend vuur etc. dan is er sprake van symboliek.⁴ Wat we wel eens vergeten, is dat ook de persoonlijkheid van God symbolisch is. Wij stellen ons God voor op een anthropomorfe (mensvormige) manier. Wij zijn zelf persoonlijk. Daarom kunnen we niet anders dan persoonlijk denken over God. Dat wil echter niet zeggen dat we God de beperkingen van ons menszijn opleggen! Hij is niet het bovenste stukje van onze piramide. Hij gaat alles te boven en te buiten... Hij is semper maior! Altijd groter! Daarom is God niet onpersoonlijk, maar wel bovenpersoonlijk (Tillich). In de bijbel lezen we: “Zou hij die het oor plantte, niet horen? die het oog vormde, niet zien?”⁵ Een grote uitdaging in de geloofsopvoeding is gelegen in deze problematiek. Het kinderlijk geloof (waar een kind recht op heeft!) raakt in de tienerjaren in de crisis. Dan gaat het erom dat we de jeugd tot bewustwording brengen van het symbolisch spreken over God en vervolgens brengen tot de tweede primitiviteit in het geloof.⁶ Tweede primitiviteit is opnieuw ‘Vader’ leren zeggen als je door de crisis heen bent gegaan en weet hebt gekregen van symboliek. Als er in evangelische kring soms al te naïef en argeloos over het persoonlijk geloof wordt gesproken brengt dat wrijving teweeg bij diegenen die leven bij een meer doorgerefecteerd geloof.

Evangelischen zijn – dat is een vierde observatie – laagliturgisch⁷. Dat wil zeggen, dat er een voorkeur is voor laagdrempelige liturgie d.w.z. grote aandacht voor gastvrijheid, interactie, spontaneïteit en informaliteit. Dit is overigens niet uitsluitend het kenmerk van de evangeliebeweging. We vinden het ook bij basisgemeenten of bij migrantenkerken met leden die komend uit andere culturen aan hun geloof veel vrijer uiting geven dan in veel van onze

² Ik verwijs hier naar Cees Houtman in zijn ‘De schrift wordt geschreven’. Vgl. zijn artikel in Theologisch debat jrg. 4 (dec. 2007) p. 29 “Niet de Schrift, maar de interpretatie ervan geniet onder christenen gezag... Zij leven feitelijk bij een ‘Nieuw Testament’, een door theologische en stichtelijke literatuur en door de prediking geactualiseerde en herschreven Schrift, bij een concept van wat essentieel is in de Schrift, een ‘Testament’ dat in vele gestalten bestaat en voorwerp is van voortdurende herschrijving.

³ Peter Henk Steenhuis, De persoonlijke God. Gesprekken op de grens van filosofie en geloof, Amsterdam 2007. Zie ook mijn recensie op deze website.

⁴ Calvijn heeft in dit verband wel eens over ‘accomodatio dei’ gesproken: God maakt zich klein ter wille van ons, kleine beperkte en aan tijd en ruimte gebonden mensen. Een mooie symbool-theorie ontwikkelde Paul Tillich.

⁵ Psalm 94:9.

⁶ Ook wel tweede naïviteit genoemd. Zie ook O. Jager, Geloven wordt onwennig. Naar een tweede primitiviteit? Baarn 1987.

⁷ Het woord laagliturgisch is geen diskwalificatie. Het wordt uitsluitend gebruikt in tegenstelling tot hoogliturgisch.

traditionele kerken het geval is. Tegenover de lage liturgie staat de hoogliturgische invulling van de eredienst, die gekenmerkt wordt door stilisme en vormelijkheid. Daar ligt sterk de nadruk op het feit dat de dienst ambtelijk geleid is. De rol van voorganger en cantor(ij) is bepalend. Er is grote aandacht voor liturgische symbolen⁸, dichterlijke teksten en gewijde kunst. Men is van mening dat medewerkers in de dienst zich daartoe bekwaamd moeten hebben. In de lage liturgie leeft het besef dat ‘wij allen de Geest ontvangen’ hebben. In die ‘speelruimte van de Geest’ is er meer gelegenheid voor getuigenis, improvisatie en vrij gebed. De evangelische beweging kiest voor eigentijdse (combo)begeleiding en opwekkingsliederen. In de liedteksten komt de lofprijzing en aanbidding sterk naar voren, verootmoediging en schuldbelijdenis in mindere mate. Het zou een interessant project zijn om te onderzoeken in hoeverre het liedrepertoire ook een afspiegeling is van wat we ‘evangelische theologie’ kunnen noemen. De verkondiging draagt een sterk appellerend en evangeliserend karakter. Vaak krijgt men het gevoel dat de spreker nog veel mensen tot Jezus moet leiden. Deze ‘onderscheiden prediking’ vindt men over het algemeen niet in de traditionele kerken.⁹ Daar gaat de voorganger ervan uit dat hij tussen groet en zegen de gedoopte gemeente voor zich heeft.

Evangelischen – wij vervolgen onze fenomenologie van de evangelische geloofsbeleving – zijn ook laagkerkelijk¹⁰. Het is interessant om op het woordgebruik te letten. Er is nooit sprake van een evangelische kerk, maar altijd van een evangelische gemeente of evangeliegemeente. Het woord ‘kerk’ roept teveel connotaties op die herinneren aan ambtelijkheid, vormelijkheid en autoriteit. De kerkorganisatie is niet synodaal, maar congregationalistisch. Synodaal betekent, dat er een kerkelijke hiërarchie is en dat het hoogste orgaan uitspraken doet die bindend zijn voor de plaatselijke gemeenten. Congregationalistisch betekent, dat men in de omgeving op zoek gaat naar gelijkgestemde zustergemeenten om elkaar aan te vullen en te versterken en om gezamenlijke problemen te bespreken. Er wordt in evangelische kring ook snel en gemakkelijk over ‘gemeentestichting’ gesproken. Meer dan in de traditionele kerken is men bereid zich af te scheiden of in een andere omgeving te gaan pionieren. Binnen een evangeliegemeente is de ambtsstructuur veelal bijbels gestructureerd.¹¹ Men spreekt van oudsten en heeft geen vrouwelijke ambtsdragers. Degenen die hun evangelische geloofsbeleving binnen de traditionele kerken beleven en uitdragen hebben sterk de neiging om dat niet als ambtsdrager, maar als taakdrager te doen.

Een zonder meer positief kenmerk van de evangeliebeweging is het missionair elan en het vermogen om het evangelie laagdrempelig te communiceren. Het Evangelisch Werkverband (EWV) heeft 2008 uitgeroepen tot ‘Lukas 15’-jaar. “Doel is de kerk te bepalen bij haar kerntaak om: kostbare mensen, die verloren dreigen te gaan, op te zoeken en thuis te brengen bij een liefdevolle Vader en God.” Hiermee laat het EWV zien wat de core-business van de kerk is. Feit is dat evangelische christenen zonder uitzondering bewust en overtuigd missionair bezig zijn. Ze hebben derhalve weinig op met kerkmensen, die uitsluitend gericht zijn op overleven en zodoende steeds meer naar binnen gekeerd raken. Daarin heeft de evangeliebeweging ten volle het gelijk aan haar kant. Zelfbehoud is voor de kerk een slechte raadgever en staat de komst van het Koninkrijk niet zelden in de weg. Het predikaat ‘evangelisch’ of ‘evangeliekaal’ (dat zo moeilijk te definiëren is) betekent in ieder geval

⁸ Daartoe behoort ook het dragen van een toga met desgewenst stola, iets dat in de evangelische setting minder past.

⁹ Enige uitzonderingen daargelaten aan de rechter flank van de gereformeerde gezindte.

¹⁰ Het woord laagkerkelijk is geen diskwalificatie. Het wordt uitsluitend gebruikt in tegenstelling tot hoogkerkelijk.

¹¹ Zie boven over het predikaat ‘bijbels’.

‘evangelisatorisch’! De evangeliebeweging is een evangeliserende beweging. Dat verklaart ook dat evangelischen steeds ruim vertegenwoordigd waren in de zgn. gemeente-opbouw-beweging vanaf de opkomst daarvan in de jaren 70/80 van de vorige eeuw. De drang om het evangelie te communiceren met mensen die nog niet van de Heiland hebben gehoord, heeft er ook toe geleid dat evangelischen voor alles laagdrempelig zijn in hun woordgebruik en liedkeuze. Zij komen steeds met begrijpelijke en eigentijdse voorbeelden. Dat spreekt aan en is zonder meer positief te waarderen. Toch is laagdrempeligheid niet in iedere situatie gewenst. Voor een evangelisatie-meeting is het volstrekt noodzakelijk. In een reguliere eredienst is het soms minder op zijn plaats omdat kerkmensen soms méér willen en dieper willen gaan.

Een observatie van velen is – de eerlijkheid gebiedt het ons te zeggen – dat er binnen de evangelische beweging een grote neiging bestaat tot exclusivisme. Dat betekent, dat men de eigen geloofsbeleving houdt voor de enig juiste en weinig begrip op kan brengen voor andere belevingen. Aan de ene kant is er een groot verlangen om mensen tot Christus te leiden. Aan de andere kant is er weinig bereidheid om het gesprek aan te gaan met geloofsgemeenschappen die een andere ligging hebben. Als regel vindt men de evangelie-gemeenten niet terug in bijv. de plaatselijke raden van kerken. In de jaren tachtig van de vorige eeuw was ‘pluraliteit’ in de Gereformeerde Kerken in Nederland een hot item. Te denken is aan de vele discussies daarover in kerk en synode. Een gezaghebbende studie over deze problematiek verscheen in opdracht van de VU onder redactie van dr. J.M. Vlijm: *Geloofsmanieren. Studies over pluraliteit in de kerk* (1981). Velen voelden zich daardoor aangesproken. Het lijkt wel of dit ‘leerproces’ aan evangelische gelovigen is voorbijgegaan (de goeden niet te na gesproken). Hun exclusivisme brengt helaas veel wrevel teweeg bij gemeenteleden die het anders beleven.

Praise, Power and Presence. Met deze woorden heeft men wel het veld afgebakend waarbinnen de geloofsbeleving zich voltrekt die we aanduiden als ‘enthousiast christendom’.¹² Deze karakteristieke typeren in hoge mate de beleving van de evangelische beweging en verderop in het spectrum zeker ook die van de pinksterbeweging. Het gaat daarbij om lofprijzing, betoon van kracht en tegenwoordigheid van de Heilige Geest. In ons zingen en bidden is onze gestemdheid al naar gelang de levensomstandigheden niet altijd dezelfde. Dat vinden we nergens vollediger terug als in de psalmen: klaaglied, smeekgebed (litanie), dankzegging, lofprijzing, aanbidding¹³ etc. Loven (prijzen) verschilt inhoudelijk duidelijk van danken. Wij danken iemand voor een bewezen dienst. Maar als de juffrouw een leerling prijst, spoort zij hem daarmee aan om op die weg voort te gaan. Zo is het ook in het geloof. In de lofprijzing prijzen wij God opdat Hij nog grotere dingen zal doen. Wij constateren dat er in de evangelische beweging een (te?) grote nadruk ligt op lofprijzing en aanbidding. Velen ervaren dat als beklemmend omdat het geen recht doet aan de veelheid aan gevoelens die wij toch óók voor God mogen brengen. Het is psychisch gezond om eens een klaaglied te zingen of een smeekgebed te bidden. In evangelische kring is er een groot verlangen om de kracht van de Geest te mogen ervaren. Als God de levende God is, mogen we ook iets van Hem verwachten! Op zich is dat goed, zolang het maar vertaald kan worden in termen van “vertrouwen op Hem”. Het komt echter gemakkelijk tot grensoverschrijding. Dan verwachten wij het niet meer van God, maar van onze eigen inzet. Corrie ten Boom heeft dit kritische omslagpunt eens haarfijn benoemd: “Het gaat niet om ons grote geloof; het gaat om het geloof in onze grote God.” Om dit te concretiseren het volgende voorbeeld: Iemand moet een riskante operatie ondergaan. Er wordt opgeroepen tot gebed. Een familielid vouwt de handen en spreekt een kort gebed uit in alle

¹² Enthousiast betekent in het Grieks letterlijk: in God zijn.

¹³ Let op het verschil tussen bidden (to pray) en aanbidden (to worship).

afhankelijkheid van God en eindigt met het “Uw wil geschiede”. Daarmee legt hij de betrokkene in de handen van de Here. Ook zijn er gemeenteleden, die een gebedsketen vormen. Zij bidden rond de tijd van de operatie van negen tot kwart over negen, van kwart over negen tot half tien etc. en spreken daarvoor een rooster af. Ook zij verwachten het van de Here en toch gaan zij langs de rand van wat Corrie ten Boom noemt “het grote geloof”! Want waar verwachten wij het van? Van onze inzet? De intensiteit waarmee wij bidden? De langdurigheid waarmee wij bidden? Persoonlijk heb ik grote moeite met gebedsketens of gebedsmarathons. Luther heeft ons gewaarschuwd voor de *lex nova* (nieuwe wet). Het geloof kan voor ons een nieuwe wet worden. Een keten of marathon heeft iets van die nieuwe wet. Nog bedenkelijker wordt het als er gesuggereerd wordt, dat er niet genoeg of niet intens genoeg gebeden zou zijn - dat God daarom niet komen kan met zijn kracht en met de wonder-tekenen van zijn Koninkrijk. Wanneer het geloof op dit punt een overspannen karakter krijgt, wordt er tekort gedaan aan de gebrokenheid die soms als een ruwhouten kruis in de werkelijkheid van ons leven en onze kerk blijft staan. In evangelische kring wordt soms ook gesproken over ‘spiritual warfare’ (geestelijke oorlogsvoering). In dit geval wordt er in de naam van Jezus actief strijd gevoerd tegen de demonische machten in de hemelse gewesten. Efese 6 levert dan niet meer de wapenrusting om je te verdedigen, maar om de strijd aan te gaan. Ook hier komt het gemakkelijk tot grensoverschrijding. Wij moeten echter bedenken, dat het altijd God is die het voor ons doet! Toen Israël bij de Schelfzee geen kant meer op kon en de Farao eraan kwam zei Mozes: “De Here zal voor u strijden en gij zult stil zijn.” ‘Tegenwoordigheid van de Geest’ omschrijft de toestand waarin God heilbrengend en herscheppend in ons midden aanwezig is en aan het werk is. Waar God is, daar is zijn Koninkrijk. “Zeg niet hier is het of daar! Want zie het Koninkrijk Gods is bij u.” (Lk 17:21) En waar twee of drie in Jezus naam samen zijn is hij in hun midden. In de kerk vragen wij altijd om Gods aanwezigheid. We zingen Gezang 323: “God is tegenwoordig. God is in ons midden...” ‘Tegenwoordigheid’ herinnert ons aan het *nu reeds* van Gods Rijksgebied en machtsgebied. Toch bidden wij in het Onze Vader ook dagelijks: “Uw Koninkrijk kome”. Er is dus tegelijk een *nog niet*. Een geloof dat uitsluitend georiënteerd is aan Pinksteren vraagt al snel naar het *nu reeds*. Toch blijft ook de Advent (het komen; het *nog niet*) tot aan de wederkomst van Christus een kenmerk van Gods kerk. Wij moeten altijd met twee woorden spreken. De kerk is Pinkstergemeente én Adventsgemeente.

Wij komen nu in onze fenomenologie van de evangelische beweging op een cruciaal punt. Evangeliegemeente en Pinkstergemeente lijken veel op elkaar maar zijn ook weer niet hetzelfde. Er is een soort glijdende schaal. Op het spectrum van de geloofsbelevingen verkleurt de evangeliegemeente in de richting van de pinkstergemeente. Als meetinstrument kies ik het onderscheid tussen verbonds- en wedergeboorte-theologie. Wij zullen zien of we die onderscheiding vruchtbaar kunnen maken bij onze verdere observaties.

De Pinksterbeweging wordt gekenmerkt door wat ik noemen zal een ‘wedergeboorte-theologie’. Dat komt voor alles tot uitdrukking in de dooppraktijk. De waterdoop die alleen aan volwassenen bediend wordt (door onderdompeling) is de eerste stap op de weg van gehoorzaamheid. Het is de grote demarcatielijn tussen oud en nieuw. Hier kiest de mens voor Christus. Los van de waterdoop staat de Geestesdoop. Dit is het moment van wedergeboorte. Dat kan vóór, tijdens of na de waterdoop zijn. Ieder mens moet daarbij tijd, plaats en omstandigheden kunnen vertellen. Deze ‘second blessing’ vervult de gelovige met de volheid van Gods genade. De gelovige leert verstaan wat zijn Geestesgaven (charismata) zijn en welke bediening de Here hem geeft in Zijn Koninkrijk.¹⁴

¹⁴ Het verschil tussen waterdoop en Geestesdoop is wel als volgt omschreven: Bij de waterdoop doopt de Geest ons in Christus; bij de Geestesdoop doopt Christus ons in de Geest.

Deze wedergeboorte-theologie is echter niet zonder risico's. De waterdoop wordt verstaan als de grote overgang van oud naar nieuw. Wij sterven met Christus en staan met hem op tot een nieuw leven. Dit is een prachtig bijbels beeld.¹⁵ Vaak wordt dit gebeuren echter op een overspannen wijze beleefd alsof God onze oude natuur vernietigt en een nieuwe schepping daarvoor in de plaats stelt. God vernietigt echter niet onze natuur; Hij vervolmaakt onze natuur!¹⁶ Nieuwe schepping is altijd herschepping. Het oude wordt erin meegenomen... Wie het geloof zo overspannen beleefd, wil bijv. de wet niet meer horen¹⁷, onderschat de kracht van de zonde (ook na de doop) of wil Psalm 130 niet meer zingen: "Uit diepten van ellende roep ik tot U, o Heer."¹⁸ Niet zelden zien we pinkstergelovigen op hun geestelijke tenen lopen. Omdat we wedergeboren zijn verwachten we en willen we ook niet anders dan volmaaktheid. We gaan de volmaakte weg!¹⁹ Als er gebrokenheid of onvolmaaktheid is in het leven, wordt dat al vlug gezien als een tekort aan heiligheid of Geest-kracht. Wie ziek blijft, heeft niet intens of gelovig genoeg gebeden of staat anderszins de helende werking van de Heilige Geest in de weg. Iedere pastor is wel eens geconfronteerd met de psychische schade die het gevolg kan zijn van zo'n overspannen geloofsbeleving. Het geloof van pinkstermensen gaat niet zelden ook langs de rand van de zelfgenoegzaamheid. Er ontstaat (door de leer van de second blessing) een tweedeling in de gemeente. Er zijn er die het volle evangelie kennen en de tweede zegen ontvangen. Er zijn er ook die daar (nog) buiten staan. Zo ontstaat er een 'ecclesiola in ecclesia' (kerkje in de kerk). Er groeit ongemerkt en ongewild een onderscheid tussen eersteklas en tweederangs christenen.²⁰ In de pinkstergemeente verliest men ook vaak de gezonde verhouding tussen Woord en Geest uit het oog. Het lijkt alsof de Geest "los verkrijgbaar" is. De kerk van de Reformatie heeft in navolging van Luther en Calvijn Woord en Geest altijd sterk op elkaar betrokken. God heeft ons zijn Woord gegeven door de inspiratie van de Heilige Geest. Omgekeerd is het zo, dat de Geest (als regel!) werkt door de prediking van het Woord. Als we dat verband loslaten komen we op rare dingen! Wie garandeert ons dat onze meningen, beslissingen etc. uit de Heilige Geest zijn? De wens is de vader van de gedachte en ons hart is niet altijd zo zuiver. Daarom moeten wij steeds aan de bijbel toetsen wat we ervaren hebben als werking van de Geest. In de pinkstergemeente vinden we vaak een onevenwichtigheid die het gevolg is van een teveel aan enthousiasme²¹ en een te weinig aan toetsing – niet tegenstaande het feit dat er veel in de bijbel gelezen wordt.

Ik las hier een excurs in over Woord en Geest. Luther en Calvijn hebben zich sterk verzet tegen alles wat tendeert naar Geest-drijverij. Lees daarover in de kerkgeschiedenis de lotgevallen van de Doperse beweging. Woord zonder Geest brengt een dode letter, maar Geest zonder Woord brengt chaos en ongehoorzaamheid. Deze sterke binding tussen Woord (bijbel; prediking) en Geest vinden we terug in de Heidelbergse Catechismus. Lees bijv. zondag 25, vr en antw 65: "Aangezien dus alleen het geloof ons aan Christus en al zijn weldaden deel geeft, rijst de vraag vanwaar zulk een geloof komt? Van de Heilige Geest, die het geloof in onze harten werkt door verkondiging van het heilig Evangelie, en het versterkt door het gebruik van de sacramenten." Sprekend is ook de commentaar bij dit gedeelte uit 'Het schatboek der verklaringen over de Heidelbergse Catechismus uit de latijnse lessen van dr. Zacharias Ursinus', Deel II, p. 7: "En die mensen dwalen ten zeerste, die... het geloof onmiddellijk uit de hemel verwachten, of die... beweren, dat het geloof niet door middel van de prediking geschonken wordt, maar dat het uit Gods Wezen in ons invloeit. Want deze mensen scheiden het gepredikte Woord van de Geest des Heeren, welke God samengevoegd heeft. ... Weliswaar zou God ook wel zonder het middel van het gepredikte Woord het geloof aan Zijn uitverkorenen kunnen medelen, maar dat wil Hij niet

¹⁵ Romeinen 6: het water wordt ons zondengraf

¹⁶ Gratia non tollit sed perficit naturam (Thomas van Aquino)

¹⁷ We zijn immers dood voor de zonden! Ik heb eens iemand ontmoet, die er problemen mee had, dat ik regelmatig de wet las tijdens de eredienst. "Als je wedergeboren bent, moet dat niet nodig wezen."

¹⁸ Moet moet/wil blij zijn ook al is men het niet. Daarmee doet men echter zichzelf geweld aan. Bovendien is het psychisch ongezond.

¹⁹ Is dat wel hetzelfde als de 'weg der volmaaktheid'?

²⁰ Ik heb mensen ontmoet die vertwijfeld zochten naar het spreken in tongen omdat ze wilden zijn als de anderen.

²¹ 'en' is *in* en 'theos' is *God*. Enthousiasme is 'in God zijn'.

doen... God zou immers ook wel het koren en de wijn kunnen laten groeien zonder ploegen, zaaien en het land te bebouwen, maar Hij wil zulks niet doen.”

Ik doe een poging om deze oude woorden modern te vertalen: *Er is een heilzame dialectiek tussen Woord en Geest*. Dialectiek staat voor een systeem dat zichzelf door wisselwerking in evenwicht houdt. We kunnen het vergelijken met een wip. Om te kunnen wippen moet er een aanvankelijk evenwicht zijn. Met 20 kilo op het ene stoeltje en 80 op het andere wil het niet lukken! Het komt er ook in het geloof op aan dat we niet ‘doorslaan’. Het is heilzaam om te bidden met de handen gevouwen op de bijbel. Zo blijft ons geloof (psychisch) gezond en blijven we in balans. In de reformatorische kerken wordt dit heilzaam evenwicht benoemd en nagestreefd met de eenheid van Woord en Geest.²² In de kerken van de radicale reformatie (doperse beweging in de 16^e eeuw; veel opwekkingsbewegingen daarna) is het evenwicht veelal zoek. Men leest wel veel in de bijbel en men verwacht veel van God, maar Woord en Geest zijn niet dialectisch op elkaar betrokken! Het gevolg is een Geest-drift die niet gecorrigeerd wordt en die derhalve overspannen raakt.²³

Zoals de opwekkingsprediking hoort bij de wedergeboorte-theologie, zo hoort de belofte-prediking bij de verbondstheologie. Hiermee wil ik het fundamentele verschil aanduiden tussen de pinkstergemeente en de traditionele reformatorische (gereformeerde) kerk. In de lutherse en calvinistische traditie is de doop altijd gezien als een teken van Gods verbond. God heeft al ‘ja’ tegen ons gezegd voordat wij kunnen praten of zelfs maar kiezen. Vandaar dat de reformatorische kerk koos voor de kinderdoop ook al is die niet bijbels!²⁴ Op die manier loopt Gods trouw als een vangnet onder het leven door. Ik hoef nooit op mijn geestelijke tenen te lopen. Ik mag altijd ‘op Gods beloften terugvallen’. We mogen ervan uitgaan dat onze kinderen wedergeboren zijn (de vooronderstelde wedergeboorte) totdat het tegendeel blijkt. De boom wordt aan zijn vruchten gekend. De waterdoop is tegelijk ook een doop in en met de Geest. We worden immers gedoopt in de naam van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Een leven lang is daar de *wederbarende werking van de Heilige Geest*. Dat brengt keer op keer een verdieping van ons geloof teweeg. Er is in de diensten geen ‘onderscheiden prediking’.²⁵ Men gaat ervan uit dat het Gods gemeente is die daar tussen groet en zegen samenkomt. Wij hoeven het onderscheid niet te maken, want het is de Geest die zijn gemeente vergadert.²⁶ Daarom is de prediking wel appellerend, maar niet evangeliserend! Prediking is ‘dienst des Woords’. Het is toerusting van de gemeente – de gemeente bewaren bij Gods beloften en niet te vergeten: zijn geboden! De Reformatie spreekt altijd met twee woorden. Het is Woord én Geest. God is barmhartig én rechtvaardig. Hij is liefde, maar óók een heilig God, het verbond kent beloften, maar ook geboden etc. Die evenwichtigheid komt met name ook hierin uit dat de kerk een pinkster- én een

²² De eenheid van Woord en Geest is zeer kenmerkend voor de Reformatie. Nergens is het mooier verwoord dan in de berijming van Psalm 25:2 “Here, maak mij uwe wegen; door uw Woord en Geest bekend.” Wie de bijbeltekst leest, merkt dat in de berijming een heel stuk theologie meekomt! Het vers is ons zo lief, dat het in de nieuwe berijming nauwelijks verschilt van de oude... Wie achter dit dogmatisch gezichtspunt van de Reformatie terug wil vragen, komt terecht bij de leer van het Filioque (dat de Geest van de Vader *en* van de Zoon uitgaat) en bij het onderscheid tussen ‘per verbum’ (de Geest openbaart zich *door* het Woord) of ‘cum verbo’ (de Geest openbaart zich *met* het Woord). Men kan zich afvragen of aan het *persoon-zijn* van de Heilige Geest tekort wordt gedaan als Hij teveel aan het Woord gebonden wordt. Dáár voert men de discussie op het meest fundamentele niveau.

²³ Onlangs kwam de discussie rond Woord en Geest weer flink in het nieuws naar aanleiding van een publicatie van prof. dr. W.J. Ouweneel: *De Geest van God. ontwerp van een pneumatologie* (Vaassen 2007, Evangelisch-dogmatische Reeks deel 1). Hem werd vanuit reformatorische hoek verweten dat hij met zijn charismatisch standpunt aan het Woord tekort doet.

²⁴ Het gaat ook niet om de bijbelse, maar om de christelijke doop. Zie noot 1.

²⁵ Een prediking die ervan uit gaat dat er bekeerden en onbekeerden in de kerk zitten en die beide groepen ook als zodanig aanspreekt.

²⁶ Heidelbergse Catechismus Zondag 21 (vr. en antw. 54): Wat gelooft gij aangaande de heilige, katholieke Kerk? Dat de Zoon van God van het begin der wereld tot aan het einde Zich uit de gehele mensheid een gemeente, die tot het eeuwige leven is uitverkoren, door zijn Geest en Woord in de eenheid van het ware geloof vergadert, beschermt en in stand houdt; en dat ik daarvan een levend lid ben en eeuwig zal blijven.

adventsgemeente is.²⁷ De kerk leeft tussen het ‘nu reeds’ én het ‘nog niet’ De eredienst kent een kyrië én een gloria. De gemeente zegt Halleluja én Maranatha.²⁸ Na deze observaties waag ik de uitspraak, dat evangelische christenen binnen de traditionele kerken vasthouden aan de verbondstheologie. Diegenen die overgaan naar een evangeliegemeente en zich veelal over laten dopen, kiezen daarmee (vaak zonder het zelf te weten) voor een wedergeboortetheologie.²⁹

Over mijn eigen beleving het volgende: Op grond van theologische en godsdienstpsychologische redenen kies ik voor een verbonds-theologie en voor een gezonde appellerende belofteprediking. Daarbij kies ik voor de dialectiek van de Reformatie (Woord en Geest). Dit brengt een evenwichtigheid die in de evangeliebeweging en zeker in de pinksterbeweging vaak zoek is. In de liturgieviering streef ik naar kwaliteit en heb oog voor het mooie dat de kerkgeschiedenis ons (tot op vandaag!) gebracht heeft op kerkmuzikaal en kunstzinnig gebied. Ik zoek het in de breedte van de beleving in het besef dat we met velen zijn en dat we alleen mét elkaar kunnen vatten hoe groot de breedte en de lengte en hoogte en diepte is van de liefde van Christus. Voor het werk in de gemeente of de medewerking in de eredienst dienen gemeenteleden zich te bekwamen. Die toerusting dient door de kerk waar nodig gegeven te worden. Het geloof is eenvoudig, maar niet simpel of gemakkelijk! Laagdrempeligheid is geen aansluiten bij de tijdgeest of de emotiecultuur van vandaag.³⁰ Ik ervaar het als een groot probleem, dat de jeugd maar moeilijk te motiveren is voor liturgie en prediking met wat meer diepgang. Daarmee zeg ik waarschijnlijk meer over mijzelf dan over de jeugd. Ik heb enige affiniteit met charismatische theologie d.w.z. ik heb aandacht voor de doorwerking van de Geest, gavengericht werken in de gemeente, de liturgie van de ziekenzalving, het ministry-gebed etc. In mijn prediking hoop ik een brug te slaan tussen de verkondiging van de bijbel en het christelijk getuigenis dat nú moet klinken. Ik ben mij steeds bewust van het nauwgezette vertaalwerk dat daar dient te geschieden. Ik ben enerzijds erg blij met de geweldige inzet die evangelische christenen vaak ook binnen de kerken betonen op het vlak van de gemeenteopbouw. Anderzijds wil ik niet overal kritiekloos in meegaan.

Wij zien al gedurende langere tijd dat de evangelische geloofsbeleving kamerbreed in kerkelijk Nederland veld wint. Op zich is het verheugend dat deze – laten we nu maar zeggen ‘opwekkingsbeweging’ nieuw leven in de kerken probeert te blazen. Wij mogen ons gelukkig prijzen met zoveel bezieling, geestdrift en inspiratie. Toch is er ook een keerzijde. Wij dienen in kerk en theologie op onze hoede te zijn voor biblicisme en exclusivisme. De evangelische beweging doet er goed aan om het pinksterextremisme³¹ te benoemen en te vermijden. Doet

²⁷ De kerk volgt het kerkelijk jaar. Dat is geen hobby van hoogliturgische gelovigen; dat is het regelmatig terugkerend getij van Advent en Pinksteren. Daarmee behoedt de gemeente zichzelf voor eenzijdigheid. Advent betekent ‘komst’.

²⁸ Halleluja = prijst God ; maranatha = kom haastig Heer

²⁹ Bij het 100-jarig bestaan van de Pinksterkerken in Nederland (2007) heeft dr. Bas Plaisier, scriba van de PKN excuses aangeboden vanwege de minachtende manier waarin in het verleden over Pinkstergelovigen is gepraat. Een zelfde soort excuus heeft daarna ds. Peter Sleebos gemaakt namens de Verenigde Pinkster- en evangeliegemeenten richting PKN. Dit getuigt van meer begrip dan voorheen. Er wordt gezocht naar rituelen die een ‘brugfunctie’ zouden kunnen vervullen. Ds. Gerrit de Fijter (praeses synode PKN) spreekt over een voetwassingsritueel als bevestiging van de doop en het Evangelisch Werkverband roept op om momenten van doopbevestiging te creëren. Men vergeet daarbij waarschijnlijk dat er in de liturgie van de Paaswake zoals die in de Paascyclus gevierd wordt al lang een moment van doopbevestiging bestaat. Overigens maakt dit toenemend begrip voor elkaar de verschillen tussen verbonds- en wedergeboortetheologie nog niet ongedaan.

³⁰ In Trouw (dinsdag 18 sept. 2007) schreef J.J. Suurmond dat de Pinkstergemeente in de vorige eeuw al vooruitliep op onze emotiecultuur.

³¹ Tot het pinksterextremisme behoort ook een overspannen visie op het kwaad. De leer aangaande ‘goed en kwaad’ wordt daarin zo dualistisch aangezet, dat de duivel en zijn demonen van God onafhankelijke entiteiten

zij dat niet, dan zal zij zichzelf vroeg of laat buiten spel zetten. Ook moet voorkomen worden dat ‘evangelische antwoorden’ voor het forum van onze tijd afgedaan worden als simplistisch en irrelevant. Echte apologie vraagt om doorgerefecteerde antwoorden waarin de post-moderne mens serieus genomen wordt. Mij staat een kerk voor ogen die fris en eigentijds³² vorm geeft aan de opdracht en tegelijk beducht is voor de hier genoemde valkuilen. Het is intrigerend om te onderzoeken welke rol de evangelische beweging daarin spelen kan. Ik denk dat dit vooral tot uitdrukking kan komen in haar evangelisatorisch elan en laagdrempeligheid. Het gesprek tussen kerk en evangeliebeweging blijft een hele uitdaging! Het voltrekt zich op het kruispunt van confessionele beleving en evangelische inspiratie.

Tot zover deze gedachten over “Wat is evangelisch?” Wie daarop reageren wil is daartoe van harte uitgenodigd.³³

lijken te zijn, die buiten Hem om intentioneel kunnen handelen. Dit brengt in verwarring en maakt angstig. Persoonlijk houd ik het op de scholastieke leer van de ‘privatio boni’ (het kwaad als afwezigheid van het goede) waarmee ik de realiteit van het kwaad geenszins wil onderschatten. Dit alles op een verantwoorde manier uiteenzetten vraagt echter meer dan een voetnoot. Ik wil er misschien nog eens een aparte studie aan wijden.

³² Ik kies maar eens met opzet twee niet-theologische termen.

³³ Voor een (al wat ouder) overzicht van de geschiedenis van de evangelische beweging in Nederland zie: E. v.d. Poll en J. Beumer, Vroom en Radikaal. Het noodzakelijk gesprek tussen evangelischen en basisbeweging, Baarn 1986, p.12vv. In december 2004 publiceerde H. Eschbach een boekje waarin hij de evangelische beweging vooral propageerde als vernieuwingsbeweging: Nieuwe visie voor de Protestantse Kerk in Nederland. Een boekje over de evangelische beweging binnen de Protestantse Kerk in Nederland, Stichting Evangelisch Werkverband 2004.